

**พฤติกรรมการเก็บและทัศนคติการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดของชาวบ้านในพื้นที่
อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง**

**Behavior for the Collection of *Boletus griseipurpureus* Corner and
Attitudes toward Conservation of Local Community Members
in Sikao District, Trang Province**

ลัดดาวัลย์ แก้วสงแสง¹, เตือนใจ ปิยง¹, สุวิทย์ จิตรภักดี¹, สุดคนึง ณ ระนอง¹, พิณทิพย์ จันทรเทพ²
และ อมรรัตน์ อัจฉริยะ^{1*}

¹คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง
อ. สิเกา จ. ตรัง 92150

² คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000

*Email : tamomrat1975@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรเห็ดเสม็ดให้ยั่งยืน โดยทำการวิจัยแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดในอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ได้แก่ พื้นที่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง พื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง และพื้นที่หาดคลองสน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง รวมจำนวน 150 คน มีระยะเวลาที่ทำการศึกษาระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 42 ปี 5 เดือน (S.D. = 13.33) ระดับการศึกษาสูงสุดประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมทำสวนยางพาราและทำสวนปาล์ม 2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.3) เก็บเห็ดเสม็ดในพื้นที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง บริเวณต้นเสม็ดขาว โดยมีจุดประสงค์เพื่อการบริโภคเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงกลุ่มตัวอย่างบางส่วน ที่เก็บเห็ดเสม็ดเพื่อขายสร้างรายได้ทั้งในตลาดท้องถิ่นและบริเวณริมทาง มีรายได้เฉลี่ย 351 บาทต่อครั้ง มีน้ำหนักสดของเห็ดเสม็ดที่เก็บได้ประมาณ 4.2 กิโลกรัมต่อครั้ง เห็ดเสม็ดส่วนใหญ่มีขนาดประมาณ 2 - 4 เซนติเมตร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์เก็บเห็ดเสม็ดประมาณ 5 - 10 ปี ซึ่งสามารถคาดการณ์ได้ว่าสภาพแวดล้อมก่อนการงอกของเห็ดเสม็ด จะมีฝนตกหนักและอากาศหนาว หลังจากนั้นประมาณ 2 - 3 วัน จะเกิดการงอกของเห็ดเสม็ด บริเวณดินที่มีความชื้น ภายใตใบไม้ทับถม และมีหญ้าขนาดเล็กเจริญอยู่ด้วย 3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเสม็ด ระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 (S.D = 0.92) ควรมีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาพัฒนาการงอกและการเจริญเติบโตของเห็ดเสม็ดและพัฒนาความรู้ด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูเห็ดเสม็ดให้กับประชาชนในชุมชน 4) ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นว่า ไม่ควรเก็บดอกเห็ดขนาดเล็กที่มีขนาดหมวกดอกต่ำกว่า 2 เซนติเมตร มีความต้องการให้มีการขยายพันธุ์เห็ดเสม็ดให้มากขึ้น เพื่อให้เห็ดงอกตลอดทั้งปี ควรมีการอนุรักษ์พืชอิงอาศัย และกำหนด กติกา ในการเก็บเห็ดเสม็ด

คำสำคัญ : พฤติกรรม เห็ดเสม็ด การอนุรักษ์ จังหวัดตรัง

Abstract

The objective of this study was to gather data about sustainable conservation of *Boletus griseipurpureus* Corner using mixed research with quantitative and qualitative methods, Questionnaires were used to interview a sample group who collected mushrooms in the following locations in Sikao district, Trang province: Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang campus, Mai Fad Sub-district; Hat Chao Mai national park and Hat Klong Son, Bohin sub-district. A total of 150 people were interviewed from May to June 2016. The data were analysed by using descriptive statistics (frequency, percentage, mean standard deviation) and content analysis. Results revealed the following 1) The majority of mushroom collectors were females with an average age of 42 years 5 months (S.D. = 13.33). The majority of the mushroom collectors had completed primary school education level and were rubber and palm oil farmers 2) Most of the samples (83.3%) collected mushrooms in *Melaleuca leucadendron* forest at Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang Campus. Most of the mushroom gatherers used the mushrooms for their own personal consumption, but some sold mushrooms to consumers at local markets and roadside stands. The average income gained per mushroom-picking trip was 351 baht, and the average amount of mushrooms collected was 4.2 kilograms. The collectable size of mushrooms picked ranged 2-4 centimeters. The majority of the mushroom collectors had 5-10 years of experience collecting mushrooms. The fruiting mushroom bodies appeared a few days after the mushroom areas experienced heavy rainfalls and cool weather. The mushroom areas had humid soils under decomposing leaves with thriving small grasses. 3) The study examined the attitudes of mushroom collectors in the local community toward conservation issues such as suitable technology to improve germination and growth of the mushrooms, improvement of conservation efforts, and activities to restore the size of mushroom populations. Most of the local mushroom pickers were found to have positive attitudes toward mushroom conservation at the high average level of 3.86 (S.D = 0.92). 4) The results from the interviews revealed that small sized mushrooms (less than two centimeters in cap diameter) should not be picked, the use of cultivation technology would be beneficial, the host plant species of *B. griseipurpureus* should be conserved, and rules to regulate mushroom collecting should be implemented.

Keywords : Mushroom foraging technic; *Boletus griseipurpureus* Corner; Conservation; Trang Province

บทนำ

เห็ด เต็ม มี ด (*Boletus griseipurpureus* Corner) เป็นเห็ดป่ากินได้ชนิดหนึ่งที่มีความนิยมในการบริโภคในพื้นที่ภาคใต้และภาคตะวันออก [1] เนื่องจากมีคุณค่าทางโภชนาการมีปริมาณโปรตีนสูง แต่ไขมันและคาร์โบไฮเดรตต่ำกว่าเห็ดชนิดอื่นที่ใช้รับประทาน [2] เห็ดเต็มมีดเป็นเห็ดธรรมชาติที่ขึ้นตาม

พื้นดินที่มีใบไม้ปกคลุมโดยจะงอกเพียงปีละ 1-2 ครั้ง ในช่วงต้นฤดูฝน ระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเร็วช้าของฝนตามฤดูกาล ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของเห็ดเต็มมีด ได้แก่ ดินที่มีความเป็นกรดอยู่ในช่วง 4.5 - 6 และมีความชื้นอยู่ในสภาพอิ่มตัวเต็มที่ [3] นอกจากนี้ยังพบว่าเห็ดเต็มมีดมีความจำเพาะเจาะจง

ต่อพืชอิงอาศัย เช่น เสม็ดขาว (*Melaleuca leucadendron*) กระถินเทพา (*Acacia mangium*) กระถินณรงค์ (*Acacia auriculiformis*) ยูคาลิปตัส (*Eucalyptus* spp.) และ สนทะเล (*Casuarina equisetifolia*) [4] ลักษณะทั่วไปของเห็ดเสม็ด มีดอก

ทรงกระทะคว่ำ ฐาน มีสีม่วงอมเทาไปจนถึงสีน้ำตาล เสมือนสีของใบไม้ที่ปกคลุมอยู่ด้านบน ใต้หมวกเห็ดเป็นรูปพุ่ม เมื่อยังอ่อนมีสีขาว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีม่วงอมชมพู ก้านดอกเห็ดสีม่วง โคนก้านใหญ่ปลายเรียวยาว [5]

Figure 1 Structure of *Boletus griseipurpureus*

เห็ดเสม็ดเป็นเอกโตไมคอร์ไรซาที่มีความสำคัญอย่างมากในระบบนิเวศ ช่วยย่อยสลายในวัฏจักรสารอาหารและอนุรักษ์ดิน โดยเส้นใย (Mycelium) ในดินเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์ และเป็นแหล่งคาร์บอนจากรากพืชไปสู่จุลินทรีย์อื่นในดิน เนื่องจากเห็ดเสม็ดมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพากับพืชอิงอาศัย โดยพืชจะได้รับน้ำและธาตุอาหารที่จำเป็นจากเห็ด ส่วนเห็ดได้รับสารอาหารที่สำคัญเช่น กลูโคส จากราก ในระบบนิเวศของเห็ดเสม็ดเส้นใยของเห็ดจะสร้างโครงสร้างแฮร์ติกเน็ต (Hartig net) และ แมนเทิลชีต (Mantle sheet) ในรากของพืชอิงอาศัย

เนื่องจากจังหวัดตรังมีพื้นที่ป่าเสม็ด (Melaleuca Forest) เป็นสังคมพืชป่าพรุ (Peat Swamp Forest) มีลักษณะเฉพาะตัว เกิดในพื้นที่ลุ่มต่ำหรือสภาพเป็น แอ่งน้ำจืดท่วมขังติดต่อกันเป็นเวลานาน มีพืชและสัตว์ชนิดต่างๆ สำหรับป่าพรุในจังหวัดตรัง มีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับป่าพรุ ควนเค็ง [6] และเป็นพื้นที่ป่าพรุ ที่มีดอกเห็ดเสม็ดเติบโตอยู่ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง พื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และพื้นที่บริเวณหาดคลองสน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เป็นพื้นที่

ที่มีความชุกชุมของพืชอิงอาศัยของเห็ดเสม็ดและมีเห็ดเสม็ดจำนวนมากในบริเวณดังกล่าวซึ่งคล้ายคลึงกับป่าพรุในประเทศอินโดนีเซียที่มีความหลากหลายของพืช สัตว์ จุลินทรีย์ และรวมถึงเห็ดเอกโตไมคอร์ไรซา กลุ่ม *Russula* spp. ที่มีมากถึง 48 % [7] ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงทั้ง 3 พื้นที่ดังกล่าวนิยมเก็บเห็ดเสม็ดมาบริโภคและจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ เนื่องจาก เห็ดเสม็ดมีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ 200 – 300 บาท ดังนั้น เมื่อถึงฤดูกาลออกของเห็ดเสม็ด ชาวบ้านและประชาชนในพื้นที่จะเข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดเพื่อนำไปประกอบอาหารในเมนูต่าง ๆ แม้ว่าเห็ดเสม็ดจะมีรสชาติขม แต่ชาวบ้านที่บริโภคส่วนใหญ่เชื่อว่า เห็ดเสม็ดสามารถรักษาโรคปัจจุบันได้มีรายงานว่า สารสกัดจาก เห็ด เสม็ด นั้น มีฤทธิ์ต้านแบคทีเรีย *Staphylococcus aureus* และ *Escherichia coli* [8] จึงทำให้ในแต่ละปีประชาชน มีความต้องการบริโภคเห็ดเสม็ดในปริมาณมาก แต่เห็ดเสม็ดเป็นเห็ดธรรมชาติที่งอกขึ้นเพียงปีละครั้ง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดการแข่งขันและ แย่งชิงในการเก็บเห็ดเสม็ด อีกทั้งชาวบ้านบางส่วนไม่ทราบวิธีการเก็บเห็ดเสม็ดที่ถูกต้องและขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์เห็ดเสม็ด

ปัจจุบันปริมาณเห็ดเสม็ดในพื้นที่จังหวัดตรัง มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องตามการลดลงของพืชอิงอาศัย เช่น เสม็ดขาว กระถินเทพา กระถินณรงค์ และสนทะเล ซึ่งเป็นพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และใช้สอยได้ในด้านต่างๆ [9] แต่ความต้องการในการบริโภคเห็ดเสม็ดในท้องตลาดเพิ่มสูงมากขึ้น และมีประชาชนเข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดในแต่ละพื้นที่เป็นจำนวนมากขึ้นในทุกๆ ปี โดยไม่ได้คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรเห็ดเสม็ดอย่างยั่งยืน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพฤติกรรม การเก็บเห็ดเสม็ดและการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดใน 3 พื้นที่ของ 2 ตำบลในจังหวัดตรัง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับนำไปใช้ในการวางแผนในการจัดการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดและหาแนวทางการจัดการทรัพยากรเห็ดเสม็ดที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการ

วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาพฤติกรรม การเก็บเห็ดเสม็ดและการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดในพื้นที่จังหวัดตรัง โดยแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 3 บริเวณ ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,700 ไร่ ประกอบด้วย ป่าพรุ ป่าชายเลน ป่าชายหาด และพื้นที่ชายฝั่ง [10] 2) อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีพื้นที่ทั้งหมด 144,292.34 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ทะเล พื้นดินที่เป็นป่าพรุ และมีสนทะเลตามธรรมชาติ [11] และ 3) หาดคลองสน ตำบลบ่อหิน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีพื้นที่ทั้งหมด 75,937.5 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ ดินเทือกเขา ดินชายหาด และพื้นที่ราบ [12] ซึ่งในแต่ละพื้นที่การศึกษาจะมีป่าพรุที่มี ต้นเสม็ดขาวเจริญเติบโตร่วมกับ ต้นกระถินเทพา และยังเป็นพื้นที่ที่ติดชายฝั่งทะเลที่มีต้นสนทะเลเป็นส่วนใหญ่ [13] เมื่อถึงฤดูฝน พบการออกของเห็ดเสม็ดปีละ 1-2 ครั้ง ดังนั้นพื้นที่ 3 บริเวณนี้จึงเป็นสถานที่ดึงดูดผู้เก็บเห็ดซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นอย่างมาก

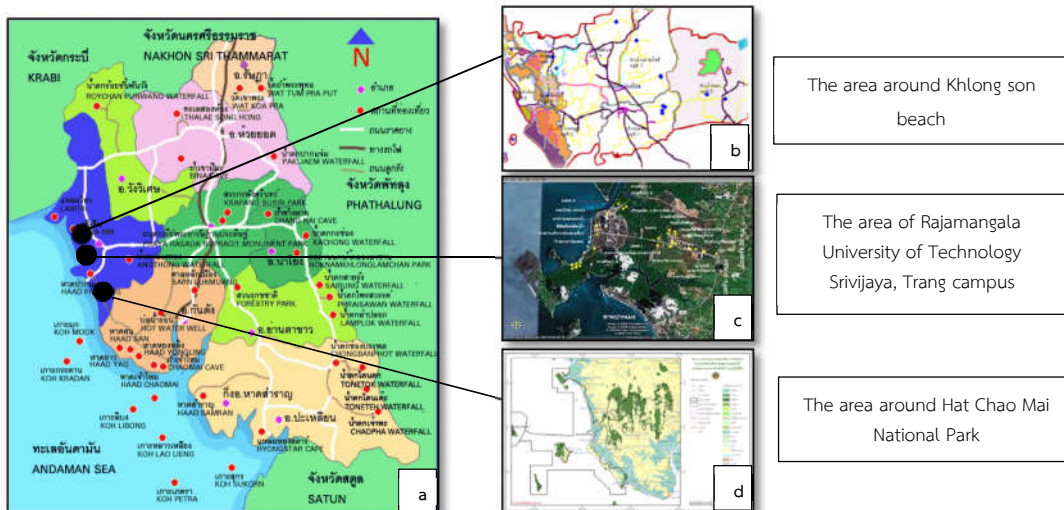

Figure 2 a. Areas of study: a. Adapted from <http://www.dopatrang.go.th/map.php> (Map of Trang province) b. <http://www.bohin.org/general.html> (The map shows the area around Khlong son beach) c. Adapted from Google earth map, 2016 (Map showing the area Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang Campus); d. http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1036 (The map shows the area around Hat Chao Mai National Park)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ประชากรที่เข้ามาเก็บเห็ดเห็ดในในพื้นที่จังหวัดตรังใน 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง 2) อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และ 3) หาดคลองสน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เนื่องจากเห็ดเห็ดเป็นเห็ดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ การเก็บเห็ดเห็ดในแต่ละปีมีระยะเวลาการเก็บ เห็ดเห็ดเพียงช่วงเวลาสั้นๆ ในช่วงฤดูฝนของแต่ละปี เท่านั้น ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนที่เข้ามาเก็บเห็ดเห็ดใน 3 พื้นที่ของ อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ในช่วงฤดูฝนตั้งแต่เดือน พฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเก็บเห็ดเห็ดและการอนุรักษ์เห็ดเห็ดในพื้นที่จังหวัดตรัง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยได้ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งแบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามจำนวน 8 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การประกอบอาชีพหลัก และรายได้ต่อเดือนจากการประกอบอาชีพหลัก

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมกรเก็บเห็ดเห็ด ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ ประกอบด้วยคำถามจำนวน 15 ข้อ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของการเก็บเห็ดเห็ด 2) พืชอาหารที่เก็บเห็ดเห็ด 3) รายได้จากการเก็บเห็ดเห็ดในแต่ละครั้ง 4) ปริมาณเห็ดเห็ดที่เก็บได้ 5) ช่วงเวลาที่เก็บเห็ดเห็ด 6) ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บเห็ดเห็ดในแต่ละครั้ง 7) ราคาขายเห็ดเห็ด 8) ช่องทางในการขาย 9) ฤดูกาลของเห็ดเห็ด 10) ความถี่ของการเก็บเห็ดเห็ด 11) ขนาดของดอกเห็ดเห็ดที่เก็บได้ 12)

ประสบการณ์การเก็บเห็ดเห็ด 13) สภาพอากาศก่อนเห็ดเห็ดจะงอก 14) ลักษณะดินบริเวณที่มีเห็ดเห็ดงอก และ 15) ระบบนิเวศบริเวณที่มีเห็ดเห็ดงอก

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเห็ดในจังหวัดตรัง ลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วยคำถามจำนวน 7 ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นในด้านการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดเห็ดและด้านการมีส่วนร่วมต่อชุมชนในการอนุรักษ์เห็ดเห็ด

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นคำถามปลายเปิด (Open End) เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเกี่ยวกับแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์เห็ดเห็ดในระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ในระหว่างช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่เห็ดเห็ดงอก โดยผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในแต่ละพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่ จากนั้น ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยขอความร่วมมือจากประชาชนที่เข้ามาเก็บเห็ดเห็ดในแต่ละพื้นที่ และอธิบายวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลในครั้งนี้อย่างละเอียด แล้วตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับก่อนนำไปวิเคราะห์ผลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเห็ด ส่วนข้อมูลจากการ

สัมภาษณ์เชิงลึก นำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดในจังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้ [14]

Average	meaning
4.50 – 5.00	Very much
3.50 – 4.49	Much
2.50 – 3.49	Moderate
1.50 – 2.49	Less
1.00 – 1.49	Least

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดในบริเวณพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง ร้อยละ 83.3 รองลงมาคือ พื้นที่บริเวณหาดคลองสน ร้อยละ 9.3 และพื้นที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ร้อยละ 7.3 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.7 มีอายุเฉลี่ย 42 ปี 5 เดือน (S.D. = 13.33) กลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดมีระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด ร้อยละ 54.7 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 31.3 ระดับอนุปริญญา/ปริญญาตรี ร้อยละ 12.0 และไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 2.0 ตามลำดับ สอดคล้องกับข้อมูลการเก็บเห็ดป่ากินได้ในชนบทของประเทศแทนซาเนียที่มีสัดส่วนของผู้เก็บเห็ดป่ากินได้เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และเพศหญิงจะเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเก็บเห็ดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศแทนซาเนีย จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประชาชนที่อาศัยบริเวณป่าในชนบทของประเทศที่กำลังพัฒนา มักเก็บเห็ดป่ากินได้มาบริโภคและสร้างรายได้ เนื่องจากเห็ดเป็นแหล่งโปรตีนที่ดีในป่าละแวกชุมชน [15] สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เก็บเห็ดเสม็ดในอำเภอสิเกา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 70.7 และมีสถานภาพสมรสแล้ว ร้อยละ 79.3 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยเฉลี่ย 5 คน และกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำสวนยางพารา ทำสวนปาล์ม ร้อยละ 61.3 รองลงมา คือ ประกอบอาชีพการทำประมง ร้อยละ 10.7 ประกอบอาชีพค้าขายและเป็นนักเรียน นักศึกษา ร้อยละ 8 ประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 6 ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 4 และรับราชการ ร้อยละ 2 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนจากการประกอบอาชีพหลักอยู่ระหว่าง 4,000 - 8,000 บาท ร้อยละ 42.7 สอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภรทิพย์ [16] ที่รายงานไว้ว่า เกษตรกรทำสวนยางพารา มีระดับช่วงอายุ 31 - 50 ปี ร้อยละ 46.27 มีระดับการศึกษาสูงสุด ระดับประถมศึกษาไปจนถึงอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 67.86 และมีรายได้จากการ ทำสวนยาง 8,000 -12,500 บาทต่อเดือน ร้อยละ 24.16 ดังนั้นเมื่อถึงฤดูฝน กลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยาง จะไม่สามารถกรีดยางได้จึงต้องอาศัยการเก็บเห็ดเสม็ดเป็นการหารายได้เสริมในช่วงฤดูฝน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเก็บเห็ดเสม็ด

จาก Table 1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บเห็ดเสม็ด เพื่อบริโภค ร้อยละ 68 รองลงมาเก็บเพื่อบริโภคและขายเป็นรายได้ โดยมีรายได้ ร้อยละ 30 จากการเก็บเห็ดเสม็ดใน แต่ละครั้งโดยเฉลี่ยประมาณ 351 บาท ต่อครั้ง ดังนั้นการเก็บเห็ดเสม็ดในอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีความสอดคล้องกับ สมสงวน ได้รายงานไว้ว่า การเก็บเห็ดในป่าชุมชนโคกยางใหญ่เพื่อบริโภคและสร้างรายได้ [17] ซึ่งมีความแตกต่างกับชนบทของประเทศฟินแลนด์ที่ตะวันออกจะเก็บเห็ดป่าที่กินได้เพื่อจำหน่ายมากกว่าการบริโภคในครัวเรือน เช่น เห็ดตระกูลเห็ดตับเต่า *Boletus edulis* และ *Boletus pinophilus* ผู้เก็บจะนำเห็ด ที่ได้จำหน่ายโดยตรงกับบริษัทที่รับซื้อ ช่วงเวลาขณะนั้นประชาชนในชนบทของประเทศ มีอัตราการว่างงานสูง ดังนั้นการเก็บเห็ดป่ากินได้มีแนวโน้มสูงขึ้น อีกทั้งการเก็บเห็ดป่ากินได้ในยุโรปนั้นมีรายได้ที่ดีกว่าการตัดไม้และการเก็บเห็ดป่ากินได้ในยุโรปทำในระดับอุตสาหกรรมมากกว่าการเก็บเพื่อบริโภคในครัวเรือน[18] ในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เก็บเห็ดเสม็ดบริเวณ ต้นเสม็ดขาว รองลงมา คือ ต้นกระถินเทพา และต้นสนทะเล เนื่องจาก

ทั้ง 3 พื้นที่การศึกษามีพื้นที่ป่าพรุเป็นจำนวนมาก เสม็ดขาว เป็นหนึ่งในสังคมพืชป่าพรุ ที่เจริญเติบโตเป็นจำนวนมากจัดเป็นพืชเด่น (Dominant species) [19] โดยทั้งนี้ปริมาณเห็ดเสม็ดที่เก็บได้ในแต่ละครั้ง มีค่าเฉลี่ย 4.17 กิโลกรัมต่อครั้ง ช่วงเวลาที่เข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดส่วนใหญ่เป็นช่วงเช้าเวลา 05.00 – 09.00 น. ร้อยละ 76 โดยใช้เวลาในการเก็บเห็ดเสม็ดในแต่ละครั้ง โดยเฉลี่ยประมาณ 2 ชั่วโมง 45 นาที (S.D. = 1.16) กลุ่มตัวอย่างมีช่องทางในการขายเห็ดเสม็ดโดยการขายปลีกด้วยตนเอง ร้อยละ 32.70 แต่โดยมาก กลุ่มตัวอย่างไม่นิยมขายเห็ดที่เก็บได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเก็บเห็ดไว้เพื่อการบริโภค ร้อยละ 67.30 การเก็บเห็ดเสม็ดส่วนมากจะพบเดือนพฤษภาคม ซึ่งขนาดของดอกเห็ดเสม็ดที่เก็บได้มีขนาดโดยประมาณ 2-4 เซนติเมตร ร้อยละ 58.70 ทำให้โอกาสในการแพร่พันธุ์ของสปอร์ของดอกเห็ดเสม็ดตามธรรมชาติลดลง จึงมีแนวโน้มแสดงว่าการงอกของเห็ดเสม็ด ในธรรมชาติจะมีจำนวนที่ลดลงในอนาคต สอดคล้องกับ ข้อมูล

งานวิจัย Mortimer และคณะ [20] การเก็บเห็ดป่ากินได้แต่ไม่สามารถควบคุมประชาชนที่เข้ามาเก็บเห็ดได้ เห็ดป่ากินได้หลายสปีชีส์ถูกเก็บจำนวนมาก รวมถึงการทำลายสภาพแวดล้อมทำให้จำนวนประชากรเห็ดป่ากินได้ลดน้อยลง และในปี 2010 มีความต้องการเห็ด *B. edulis* เพื่อการส่งออกมีมากขึ้นในประเทศจีนทำให้เกิดปรากฏการณ์การเก็บเห็ดชนิดนี้มากเกินไป อีกทั้งการกระจุกกระจายตัวของแหล่งที่อยู่ (Habitat fragmentation) ของเห็ดชนิดนี้ รวมทั้งการรบกวนจากการชักนำโดยมนุษย์เป็นสาเหตุให้ทำให้เชื้อเห็ดที่มีชีวิตในธรรมชาติมีจำนวนลดลง [21] ในการศึกษาพฤติกรรมการเก็บเห็ดเสม็ดพบว่าจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์และการความชำนาญในพื้นที่เป็นตัวช่วยพิเศษให้เก็บเห็ดได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนมากที่หาเห็ดเสม็ดนั้นมีประสบการณ์ในการหาเห็ดเสม็ด 5 - 10 ปี ร้อยละ 36.00 รองลงมา มากกว่า 10 ปี ร้อยละ 25.30

Table 1 The behavior and conservation of Samet mushroom in sikao district area, Trang province.

Information storage behaviour of Samet mushroom	(n = 150)	Percentage
The purpose of Samet mushroom picking		
For consumption	102	68
For sale as revenue	3	2
For individual consumption and sale as revenue	45	30
Samet mushroom picking area		
<i>Melaleuca leucadendron</i>	103	68.7
<i>Acacia mangium</i>	33	22
<i>Casuarina equisetifolia</i>	14	9.3
Samet mushroom collection times		
Morning (05.00 -09.00 AM)	114	76
Late (09.00-11.00 AM)	22	14.7
Noon (11.00-12.00 AM)	11	7.3
Afternoon (13.00-16.00 PM)	3	2
Samet mushroom sales channels		
Retail self	49	32.7
Not for sale	101	67.3
The size of samet mushroom picking		
Smaller than 2 cm.	4	2.6
2-4 cm.	88	58.7
5-6 cm.	55	36.7
Larger than 6 cm	3	2

Table 1 (Continued) The behavior and conservation of Samet mushroom in sikao district area, Trang province.

Information storage behaviour of Samet mushroom	(n = 150)	Percentage
Samet mushroom storage experience		
Less than 1 year	13	8.7
1-2 years	19	12.7
2-5 years	26	17.3
5-10 years	54	36
More than 10 years	38	25.3

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้ระบุว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพก่อนเห็ดเริ่มงอกจะมีฝนตกหนักและมีอากาศเย็นสลับกัน ร้อยละ 42.7 ส่วนดินบริเวณที่มีเห็ดเริ่มงอกจะมีลักษณะดินชื้น ร้อยละ 100 นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า ระบบนิเวศที่มีเห็ดเริ่มงอกเป็นดินที่มีใบไม้ทับถมมากและมีต้นหญ้าเล็กๆ เจริญรอบๆ ร้อยละ 86 อนึ่งจากข้อมูลสภาพแวดล้อมที่มีฝนตกและอากาศเย็น จะส่งผลให้เกิดการงอกของเห็ดเริ่มมีด มีความคล้ายคลึงกับฤดูกาลงอกของ เห็ดเอกโตไมคอร์ไรซา *B. edulis* ซึ่งจะงอกในฤดูร้อนถึงฤดูใบไม้ผลิ แต่การเจริญเติบโตและออกดอกต้องได้รับการกระตุ้นด้วยการเกิดฝนตกในระหว่างช่วงที่

อบอุ่นและติดตามด้วยฝนตกบ่อยๆ ในฤดูใบไม้ผลิกับอุณหภูมิดินที่ลดต่ำ ความชื้นในอากาศที่มากที่สุดทำให้หมวกเห็ด *B. edulis* เจริญได้ถึง 21 มิลลิเมตรต่อวัน แต่ถ้าความชื้นในอากาศลดลงถึง 40% ก็จะทำให้หมวกเห็ดหยุดการเจริญ [20] มากไปกว่านั้นบริเวณพื้นที่ที่มีเห็ดเริ่มงอก จะมีลักษณะดินที่มีความชื้น มีใบไม้ทับถมรวมถึงมีต้นหญ้าเล็กๆ ในบริเวณนั้น เนื่องจากต้นหญ้าสามารถรักษาความชื้นและมีอินทรีย์วัตถุจากซากของพืชของอาศัยซึ่งเป็นส่วนส่งเสริมธาตุอาหารในการเจริญเติบโตของเห็ดเริ่มมีดสอดคล้องกับการศึกษาของ สายพิน [22] ที่รายงานว่าปริมาณอินทรีย์วัตถุที่สูงจะส่งผลให้เห็ดเริ่มมีดงอกมากขึ้น (ดังFigure 3)

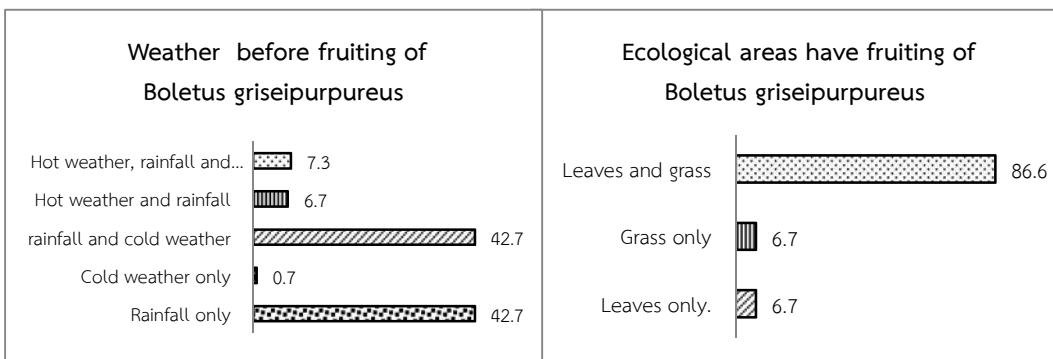

Figure 3 Physical environment factors before germination of Samet mushroom

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเริ่มมีด

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่โดยภาพรวมเห็นด้วยกับการอนุรักษ์เห็ดเริ่มมีดอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 (S.D. = 0.92) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ในด้านการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดเริ่มมีดกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในระดับมาก 2 ประเด็น คือ

ควรมีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาพัฒนาการงอกและการเจริญเติบโตของเห็ดเริ่มมีด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 (S.D. = 0.86) และควรมีแหล่งให้ความรู้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการอนุรักษ์เห็ดเริ่มมีดอย่างยั่งยืน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 (S.D. = 0.79) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

2 ประเด็น คือ ครอบอนุรักษ์เห็ดเสม็ดให้อยู่คู่กับพื้นป่า พืชอิงอาศัย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 (S.D. = 1.24) และ ควรจำกัดพื้นที่ในการเก็บเห็ดเสม็ด เพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูให้เห็ดเสม็ดอยู่คู่กับผืนป่าต่อไป ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.51 (S.D. = 1.30) ส่วนในด้านการมีส่วนร่วม ต่อชุมชนในการอนุรักษ์เห็ดเสม็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น โดยมีความ คิดเห็นว่าควรจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการขยายพันธุ์ เห็ดเสม็ดให้กับประชาชนในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 (S.D. = 0.78) (Table 2) สอดคล้องกับ Pitz และ Molina [23] การมีส่วนร่วมของประชาชนและการ ทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานจะทำให้การจัดการป่า มีประสิทธิภาพและเป็นวิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย รองลงมาคือ ควรจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ด้านการ อนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดเสม็ดให้กับประชาชนในชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 (S.D. = 0.79) และควรจัดให้ ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและ

การอนุรักษ์เห็ดเสม็ด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 (S.D. = 0.65) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ Mortimer และคณะ [20] การให้การศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น ที่เข้ามาเก็บเห็ดป่ากินได้พื้นป่า การจัดการแหล่งที่อยู่ ของสิ่งมีชีวิตในป่าและการปลูกป่ามีความสำคัญในการ รักษาทรัพยากรรวมถึงผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่ต้นไม้ ดังนั้นตัวอย่างของความพยายามที่จะอนุรักษ์เห็ดป่ากิน ได้เพื่อเพิ่มผลผลิตเห็ดป่ากินได้ในอนาคตทำให้เกิดการ ใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ควรมี การกำหนด กติกา สำหรับการเก็บเห็ดเสม็ดซึ่งกลุ่ม ตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่า การกำหนดกติกาจะช่วยให้ กลุ่มตัวอย่างทำตามกติกาที่ตั้งไว้ เพื่อช่วยในการจัดการ อนุรักษ์เห็ดเสม็ดได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับ สมสงวน และคณะ [18] รายงานว่า การประชุม เพื่อกำหนดกฎ กติกา ในการใช้ประโยชน์ป่าและรักษาป่าอย่างยั่งยืน จะทำให้กลุ่มตัวอย่างทำตาม กฎ กติกา ที่กำหนดไว้

Table 2 Average and standard deviation of opinion about Samet mushroom conservation area in Trang province.

Program	Mean	S.D.	level comments
1. Management, conservation and restoration of the mushroom Samet.			
1.1 Should be conserved Samet mushrooms in the forest with the host plants	3.29	1.24	moderate
1.2 Should be increased the appropriate technology and development Samet mushroom restoration.	4.30	0.86	much
1.3 Should limit the area to collect Samet mushroom to conserve and restore the host plant species with Samet mushroom in next	2.51	1.30	moderate
1.4 A source of knowledge should be established to teach about the use of natural resources and to manage the conservation and sustainability of Samet mushrooms	4.07	0.79	much
2. The involvement of communities in conservation the mushroom			
2.1 Should be participated in the management and preservation of Samet mushroom in the communities.	4.23	0.65	much
2.2 Should be organized activities, propagated knowledge of mushroom species in the community	4.35	0.78	much
2.3 Should develop some activities knowledge of conservation and restoration of Samet mushroom with people in the communities	4.27	0.79	much
Incl.	3.86	0.92	much

4. การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เก็บ เห็ดเสม็ด

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้มีเห็ดเสม็ดสำหรับ
บริโภคต่อไปในอนาคต โดยได้แสดงความคิดเห็นเชิง
สัมภาษณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดในแนวทาง
เดียวกัน ดังนี้

1) ไม่ต้องการให้มีการเก็บดอกเห็ดขนาดเล็ก
ที่มีขนาดต่ำกว่า 2 เซนติเมตร เนื่องจากดอกเห็ดยัง
สามารถเจริญเติบโตได้จนกระทั่งระยะที่มีการแพร่
ขยายพันธุ์ของสปอร์เห็ด

2) ต้องการให้มีการขยายพันธุ์เห็ดเสม็ดให้
มากขึ้น เพื่อให้มีการเจริญเติบโตของเห็ดเสม็ดตลอด
ทั้งปี กลุ่มตัวอย่างต้องการให้ทางหน่วยงาน
ทำการศึกษารักษาและเลี้ยงเส้นใยเห็ดเสม็ดให้ประสบ
ความสำเร็จ เนื่องจากเห็ดเสม็ดเป็นเห็ดที่นิยมบริโภค
และสร้างรายได้เสริมได้

3) ไม่ต้องการให้มีการจำกัดพื้นที่ เพราะเห็ด
เสม็ดงอกปีละครั้ง เป็นข้อสัมภาษณ์ที่สืบเนื่องจาก
ข้อคิดเห็น กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วยกับข้อ
คำถามนี้ ชาวบ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดเสม็ดไม่ต้องการให้มี
การจำกัดพื้นที่ เนื่องจากเห็ดเสม็ดออกดอกเพียงปีละ
1 ครั้งเท่านั้น หากจำกัดพื้นที่จะทำให้เสียโอกาสในการ
เข้าไปเก็บเห็ด เพราะเห็ดเสม็ดที่แก่เกินไปจะไม่เป็นที่
นิยมในการบริโภค

4) ควรอนุรักษ์พืชอิงอาศัย หากไม่มีพืชอิง
อาศัยก็จะมีเห็ดเสม็ด เนื่องจากเห็ดเสม็ดเป็นเห็ดรา
ไมคอร์ไรซาที่มีความสัมพันธ์กับพืชอิงอาศัย ซึ่งกลุ่ม
ตัวอย่างพอที่จะรู้และเข้าใจการงอกของเห็ดเสม็ดว่า
เห็ดเสม็ดงอกจากต้นพืช เช่น ต้นเสม็ดขาว กระจิน
เทพา กระจินณรงค์ และสนทะเล ดังนั้น จึงควรอนุรักษ์
พืชอิงอาศัย เพื่อไม่ให้เห็ดเสม็ดหมดไปจากพื้นที่

5) ควรมีการกำหนด กติกา ในการเก็บเห็ด
เสม็ด กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นว่า การออก
กติกา ในการเก็บเห็ดเสม็ด จะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างทำ
ตาม กติกา ที่ตั้งไว้ เพื่อช่วยในการจัดการอนุรักษ์เห็ด
เสม็ดไว้ได้อย่างยั่งยืน

สรุปและเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการสำรวจพฤติกรรม
การเก็บและการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดในพื้นที่จังหวัดตรัง
ศึกษาพฤติกรรมการเก็บเห็ดเสม็ด ความคิดเห็นต่อการ
อนุรักษ์เห็ดเสม็ดและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการ
อนุรักษ์เห็ดเสม็ด เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการมีส่วน
ร่วมการจัดการอนุรักษ์เห็ดเสม็ดอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิด
ประโยชน์แก่ผู้รับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว ทั้งหน่วยงาน
ภาครัฐและเอกชน รวมถึงกลุ่มตัวอย่างด้วย การนำ
ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปกำหนดนโยบายที่สอดคล้อง
ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันของ
ทุกภาคส่วนในการสร้างความสมดุลในการอนุรักษ์
พัฒนา และฟื้นฟู แหล่งการงอกของเห็ดเสม็ดเพื่อความ
ยั่งยืนต่อไป

พฤติกรรมการเก็บเห็ดเสม็ด กลุ่มตัวอย่าง
ส่วนใหญ่จะเก็บเห็ดเสม็ดเพื่อบริโภค และการเก็บเห็ด
เสม็ดส่วนใหญ่เก็บบริเวณต้นเสม็ดขาว เนื่องจากเสม็ด
ขาวเป็นหนึ่งในสังคมพืชป่าพรุที่เจริญเติบโตเป็นจำนวน
มากจัดเป็นพืชเด่น โดยส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างจะเข้ามา
เก็บเห็ดเสม็ดในช่วงเช้าเวลา 05.00-09.00 น .
เนื่องจากสภาพอากาศไม่ร้อน เหมาะแก่การเก็บเห็ด ซึ่ง
จะใช้เวลาในการเก็บเห็ดแต่ละครั้งเฉลี่ย 2 ชั่วโมง
45 นาที กลุ่มตัวอย่างจะเก็บเห็ดเสม็ด 3 ครั้งต่อ
สัปดาห์ โดยมีขนาดดอกเห็ดที่เก็บได้ 2-4 เซนติเมตร
เป็นส่วนใหญ่ จึงมีแนวโน้มแสดงว่าการงอกของเห็ด
เสม็ดในธรรมชาติจะมีจำนวนที่ลดลงในอนาคต
เนื่องจากการเก็บเห็ดที่มีขนาดเล็กเกินไปทำให้สปอร์
ของเห็ดเสม็ดไม่สามารถแพร่ได้ในธรรมชาติ การเก็บ
เห็ดเสม็ดจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์และการความ
ชำนาญในพื้นที่เป็นตัวช่วยให้เก็บเห็ดได้ในปริมาณ
เพิ่มขึ้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการ
เก็บเห็ดเสม็ด 5 - 10 ปีและมากกว่า 10 ปี การมี
ประสบการณ์ในการเก็บเห็ดเสม็ดเป็นสิ่งที่สำคัญ และ
บริเวณพื้นที่ที่มีเห็ดเสม็ดงอกจะมีลักษณะดินที่มี
ความชื้นที่เหมาะสม มีไม้ไม้ทับถมรวมถึงมีต้นหญ้า
เล็กๆ ในบริเวณนั้น เนื่องจากต้นหญ้า ขนาดเล็ก
สามารถรักษาความชื้นและมีอินทรีย์วัตถุจากซากของ

พืชอิงอาศัยซึ่งส่งเสริมธาตุอาหารในการเจริญเติบโตของเห็ดเสมีด

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์เห็ดเสมีดในจังหวัดตรัง ส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการอนุรักษ์เห็ดเสมีด ในระดับมาก เมื่อแยกพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดเสมีด มี 4 ประเด็น สรุปได้ว่า 1) ควรอนุรักษ์เห็ดเสมีด ให้อยู่คู่กับพื้นที่ป่าอิงอาศัย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างอาจขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเห็ดเสมีดกับพืชอิงอาศัย หากไม่มีพืชอิงอาศัยก็จะมีเห็ดเสมีด 2) ควรนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้ามาพัฒนาการรองและการเจริญเติบโตของเห็ดเสมีด เช่น การเลี้ยงเส้นใยเห็ดเสมีดบนอาหารสังเคราะห์เพื่อนำไปทำหัวเชื้อเห็ดเสมีดในการช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของต้นกล้าพืชอิงอาศัย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการในการเก็บเห็ดเสมีดทุกฤดูกาล เพื่อประโยชน์ในการบริโภคและสร้างรายได้ 3) ควรจำกัดพื้นที่ในการเก็บเห็ดเสมีดเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้เห็ดเสมีดอยู่คู่กับผืนป่าต่อไป เป็นหัวข้อที่กลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยเห็นด้วยมากนัก เนื่องจากการจำกัดพื้นที่ จะส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างไม่มีโอกาสที่จะเก็บเห็ดเสมีดในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งหน่วยงานของรัฐที่มีพื้นที่ป่าเสมีด จำเป็นต้องมีมาตรการจัดสรรพื้นที่การเก็บเห็ดเสมีดให้กับชาวบ้านและพื้นที่ในการอนุรักษ์เห็ดอย่างชัดเจน 4) ควรมีแหล่งให้ความรู้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ เรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการจัดการอนุรักษ์เห็ดเสมีดอย่างยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการให้มีการรอกของเห็ดเสมีดอย่างยั่งยืน จึงต้องการแหล่งความรู้ที่จะสร้างความเข้าใจในการใช้แหล่งทรัพยากรเห็ดเสมีดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การจัดอบรมให้กับผู้เข้ามาเก็บเห็ดเสมีดเพื่อเรียนรู้วิธีการเก็บเห็ดเสมีดในเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมต่อชุมชนในการอนุรักษ์เห็ดเสมีด มี 3 ประเด็น สรุปได้ว่า 4.1) ควรจัดให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์เห็ดเสมีด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อการจัดการเห็ดเสมีด ร่วมกับองค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ที่ตรงกัน นำไปสู่การอนุรักษ์อย่างยั่งยืน 4.2) ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่อง

การขยายพันธุ์เห็ดเสมีดให้กับประชาชนในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการความรู้ในการขยายพันธุ์ของเห็ดเสมีดเพื่อมีส่วนร่วมช่วยในการขยายพันธุ์เห็ดให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น 4.3) ควรจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดเสมีดให้กับประชาชนในชุมชน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่มีความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์เห็ดเสมีด ซึ่งการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดเสมีดจะช่วยให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ปลูกจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน เช่น ไม่ควรเก็บดอกเห็ดเสมีดขนาดเล็กที่มีขนาดต่ำกว่า 2 เซนติเมตร ควรให้ดอกเห็ดที่มีขนาดเล็กมีการเจริญเติบโต เพื่อให้เห็ดบางส่วนได้มีการแพร่พันธุ์ตามธรรมชาติ ซึ่งเห็ดเสมีดสามารถเจริญเติบโตได้ถึง 10 เซนติเมตร

2. ส่งเสริมความรู้ในเรื่องการขยายพันธุ์เห็ดเสมีดด้วยวิธีง่ายๆ เช่น วิธีที่ 1 นำดอกเห็ดเสมีดมาบดหรือขยี้กับน้ำแล้วนำไปรดบริเวณที่มีพืชอิงอาศัยเจริญเติบโต วิธีที่ 2 นำดินบริเวณที่มีเห็ดเสมีดออก ขุดลึกประมาณ 10-20 เซนติเมตร โดยการนำดินเชื้อ (ดินบริเวณที่มีการรอกของเห็ดเสมีด) ไปคลุกกับดินเพาะปลูก แล้วเพาะกล้าไม้ที่เป็นพืชอิงอาศัยของเห็ดนั้นๆ วิธีที่ 3 การใช้เส้นใย เป็นวิธีที่สามารถคัดเลือกสายพันธุ์เห็ดราไมคอร์ไรซาที่ดี นำไปเลี้ยงเชื้อบนอาหารสังเคราะห์ เลี้ยงเชื้อได้ภายใน 3-4 เดือน จากนั้นนำหัวเชื้อไปคลุกดิน หรือนำไปปนกับน้ำแล้วไปรดกล้าไม้

3. ส่งเสริมให้ปลูกพืชอิงอาศัย เช่น ต้นเสมีดขาว กระถินเทพา กระถินณรงค์ ยูคาลิปตัส และสนทะเล เนื่องจากเป็นพืชอิงอาศัยให้กับเห็ดเสมีดและยังสามารถเป็นไม้ใช้สอยได้อีกด้วย หากมีเชื้อราเอกโตไมคอร์ไรซา (เห็ดเสมีด) จะทำให้ต้นไม้โตเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- [1] Wongchalee, P. and Pukahute, C. 2012. Diversity of mushrooms in Dry Dipterocarp forest at PhuPhan National Park, Sakon Nakhon province. **Natural Science Natural Science** 4: 1153-1160.
- [2] Aung-aud-chariya, A., Bangrak, P., Dell, B., Lumyong, S. and Kamlangdee, N. 2012. Preliminary molecular identification of *Boletus griseipurpureus* Corner from Thailand and its nutritional value. **Journal of Agricultural Technology** 8(6): 1991-1998.
- [3] Promraksa, P. and Putmani, K. 2009. Samet forest that are worth preserving for sustainable use Natural Resources and Environment Institute. Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang Campus. **Journal of environment** 13 (3): 34-36. (in Thai)
- [4] Seehanan, S and Petcharat, V. 2008. Some Species of Wild Boletes in Thailand. **Journal of Agricultural Technology**. 4(1): 109-118.
- [5] The Department of forestry. n.d. **Knowledge base management system for biodiversity (Fungi)**. Group work on biodiversity in forest. http://biodiversity.forest.go.th/index.php?option=com_doffungus&id=83&view=showone&Itemid=37. 16 July 2016. (in Thai)
- [6] The Department of forestry. 2008. **Types of forests**. http://www.forest.go.th/index.php?option=com_content&id=311. 23 August 2017. (in Thai)
- [7] Mulyani, R. B., Sastrahidayat, I.R., Abadi, A.L., and Djauhari, S. 2014. Exploring ectomycorrhiza in peat swamp forest of Nyaru Menteng Palangka Raya Central Borneo. **Journal of Biodiversity and Environmental Sciences**. 5(6): 133-145.
- [8] Aung-aud-chariya, A., Bangrak, P., Lumyong, S., Phupong, W., Nelly S. A. and Kamlangdee, N. 2015. RNA Polymerase II Second Largest Subunit Molecular Identification of *Boletus griseipurpureus* Corner From Thailand and Antibacterial Activity of Basidiocarp Extracts. **Jundishapur Journal Microbiol.** 8(3): e15552.
- [9] Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. 2016. **The situation of forest fire in the area that is banning wildlife hunting at Ta le noi and Kuan khreng swamp which effected with the ecosystem**. <http://slbkb.psu.ac.th/jspui/bitstream.pdf>. 12 October 2017. (in Thai)
- [10] Faculty of Science and Fisheries Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Trang Campus. **History**. <http://trang.rmutsv.ac.th/trang/th/content/79-1379126931-1-140913>. 23 January 2017. (in Thai)
- [11] Hat Chao Mai National Park Bureau. **Wildlife and plant conservation, Hat Chao Mai National Park**. n.d. http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1036. 29 December 2017. (in Thai)

- [12] Bohin sub-district administrative organization. **The situation and basic information.** <http://www.bohin.org/general.html>. 29 December 2017. (in Thai)
- [13] Ritthidet, K., Aksornkong, J., Aladchareon, N., Kaewnatip, N., Suphakarn, L., and Buokaew, J. 2017. Conserved woodlands: The tradition of woodland conservation. **Journal of liberal arts Prince of Songkla University, Hat Yai campus.** 6 (2): 45-62. (in Thai)
- [14] Aungsuchot, S. and Phuengjit, C. 2011. **Analysis and interpretation of data unit 11.** Sukhothai Thammathirat Open University.
- [15] Tibuhwa T.D. 2013. Wild mushroom – an underutilization healthy food resource and income generator: experience from Tanzania rural area. **Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine:** 9-49.
- [16] Nilarak, S. 2014. **Quality of life of rubber farmers in the area of Trat province.** Thesis Master of Public Administration: College of business administration. Burapa university.
- [17] Passago, S., Kanchuk, S., Nuasri, C., and Leamsingkhom, W. 2014. Local wisdom in order to conserve biological diversity of wild mushrooms in Khok Yang Yai community for sustainable utilization. **Journal of Research for Social and community Development Rajabhat Maha Sarakham University** 1(2): 95-109.
- [18] Cai, M., Pettenella, D. and Vidale, E. 2011. Income generation from wild mushrooms in marginal rural areas. **Forest Policy and Economics.** 13: 221–226.
- [19] Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. The planning of conservation, rehabilitation and adaptive supports climate change the area that is banning wildlife hunting at Ta le noi and Kuan khreng swamp. <http://slbkb.psu.ac.th/jspui/bitstream.pdf>. 9 September 2017. (in Thai)
- [20] Mortimer P.E., Karunarathna, S.C., Li, Q., Yang, X., He, L. H., Lei Ye, Guo, J., Li, H., and Hyde, K.D. 2012. Prized edible Asian mushrooms : ecology, conservation and sustainability. **Fungal diversity.** DOI:10.1007/s13225-012-0196-3
- [21] Wang, Z.C., Li, J.H., Jiang, H.Y., Li, SF, Wen, L. 2011. The artificial promoted production of *Boletus edulis* (in Chinese). **Journal Chong Qing Fore Sci Tech** 1:38-40.
- [22] Juntharatep S. 1993. **A study of factors affecting the growth of Samet mushroom in natural environment and sustainable utilization (Final report).** Department of technology and industry. Faculty of Science and Technology, Prince of Songkla University, Pattani Campus.
- [23] Pilz, D. and Molina, R. 2002. Commercial harvests of edible mushrooms from the forests of the Pacific Northwest United States: issues, management, and monitoring for sustainability. **Forest Ecology and Management** 155: 3–16.